

Kwaliteit en beheersbaarheid van de ruimte

Vandaag is de druk op de ruimte bijzonder groot. Dit is niet alleen het geval voor de groeiende ruimteconsumptie van de klassieke economische en sociale activiteiten (wonen/werken/verzorging/verkeer) maar ook het gevolg van de groeiende inflatie van allerhande plannen die elkaar bevechten. Orde op zaken brengen vanuit de ruimtelijke planning lijkt meer dan nodig. Een visie rond de inhoud van 'kwaliteit en beheersbaarheid van de ruimte' is het voorwerp van het hiernavolgend standpunt.

Georges Allaert

De uitgangshouding

Laten we vertrekken vanuit een citaat in de bekende krant De Standaard, dat we in 1995 lazen en waar ik meermaals in het recente verleden op inging.

'Wie ruimte wil herverdelen moet dit doen vanuit een visie die gedeeld wordt door de brede samenleving. Ontbreekt een consensus dan is men in het beste geval bezig met een academische abstracte oefening die gedoemd is te verdwijnen in een archief-lade. In het slechtste geval veroorzaakt men op grote schaal wrevel en woede en komt de publieke opinie in opstand.'

Door de snelle sociale en economische dynamiek (vraag) wordt vandaag de meer stabiele ruimtelijke structuur (aanbod) voortdurend uitgedaagd voor aanpassingen aan de vraag. Een antwoord geven op deze vraag kan vanuit verschillende houdingen worden ingevuld.

Vanuit de ruimtelijke planning moet het de betrachting zijn om de lat (ruimte) gelijk te leggen voor alle maatschappelijke doelgroepen.

Het uitgangspunt in deze houding is 'ruimtelijke kwaliteit'. Immers, het object van de ruimtelijke planning heeft betrekking op het nastreven van een kwalitatief hoogstaande leef-, woon- en werkomgeving, kernachtig geformuleerd onder het begrip ruimtelijke kwaliteit.

Deze ruimtelijke kwaliteit moet betrekking hebben op :

- sociale en economische activiteiten (het ruimtelijk bovenweefsel);
- het natuurlijk substraat (het ecologisch basisweefsel).

De ruimtelijke planning (planooloog/planner) moet in zijn uitgangshouding altijd het behoud en de versterking van de ruimtelijke kwaliteit vooropstellen (aanbodaspect van ruimtelijke ordening). Immers door zich hierop te oriënteren zal men het ongenoegen over de ruimtelijke ordening kunnen opvangen en zal men minder oeverloze discussies hebben tussen zgn. 'sterke' en 'zwakke' sectoren.

De discussies rond de versterking van de ruimtelijke kwaliteiten (die gebiedsgericht moeten worden ingevuld) dienen te worden gesitueerd tegen de achtergrond van een spaarzaam omspringen met de schaarse ruimte.

Het spaarzaam omspringen met de schaarse ruimte vereist selectiviteit en zorg voor ruimtelijke ontwikkelingen.

Het kan toch de bedoeling niet zijn van een plan (planning) om gelijk wat, gelijk waar in te planten.

De keuzevrijheid moet dan ook plaatsvinden binnen bepaalde waarden en ruimtelijke perimeters (grenzen). Vanuit maatschappelijk aanvaardbare milieukwaliteitseisen moet men

ruimtelijke grenzen trekken (wat kan en niet kan).

Deze methodologische beschouwingen inzake ruimtelijke kwaliteit/spaarzaam omspringen met de schaarse ruimte/selectiviteit passen perfect in wat in de omgangstaal als duurzame ruimtelijke ontwikkeling wordt beschouwd. Het begrip 'duurzame ruimtelijke ontwikkeling' moet evenwel veel meer ruimtelijk worden geëxpliciteerd in de planimplementaties rond het Structuurplan Vlaanderen en de Vierde Nota-Extra.

De basisprincipes van dit begrip zijn: lange termijngerichtheid en ruimtelijke ontwikkeling gebaseerd op draagvlak en ruimtelijke ontwikkeling gebaseerd op kwaliteit. Vragen hierbij zijn: welke ruimtelijke ontwikkelingen zijn duurzaam en niet-duurzaam en wat zijn de ruimtelijke antwoorden op de maatschappelijke tendenzen inzake duurzaamheid ?

Claims/ruzie/chaos: vaststellingen vanuit de ruimtelijke planning

De Planologische Diskussiedagen (een organisatie van de Stichting Planologische Diskussiedagen) stonden in mei 1995 te Amsterdam in het teken van deze 3 vaststellingen.

In de uitnodiging voor deelname aan deze discussiedagen wordt o.m. ingegaan op onderstaande vaststelling.

De ruimtelijke ordening houdt zich van oudsher bezig met het verdelen van de kwantitatieve en kwalitatieve schaarse ruimte. Na de Tweede Wereldoorlog is het beslag op de ruimte in Nederland en Vlaanderen gigantisch toegenomen. En niet alleen omdat de bevolking groeide en de samenstelling ervan drastisch veranderde. Ook het feit dat er steeds meer beleidssectoren zijn die ruimte 'claimen' creëert schaarste. Zo is de claim die is ontstaan vanuit ecologische en landschappelijke motieven kenmerkend voor de laatste tien jaar. De Nederlandse Rijksnota Groene Ruimte en de Vlaamse Richtnota

Over de auteur

Prof. dr. G. Allaert

is voorzitter van de Vakgroep Ruimtelijke Planning aan de Faculteit van de Toegepaste Wetenschappen van de Universiteit Gent.

Groene Hoofdstructuur zijn daar exponenten van. De landbouw speelt niet meer vanzelfsprekend de eerste viool bij het verdelen van de ruimte in het landelijk gebied. Tegelijk speelt in stedelijk gebied en in stadsrand-zones de vraag naar ecologische ruimte.

Het Vlaamse ministerie voor Economie produceerde in het kader van het Structuurplan Vlaanderen het Ruimtelijk Structuurrapport Economie. In Nederland mengde het Ministerie van Economische Zaken zich in de discussie met de nota Ruimte voor Economische Activiteit. Het Kabinet Kok voorziet zelfs een herijking van de Vierde Nota onder het motto: Gevraagd: Ruimte! 'Door de individualisering, gezinsverdunding, instroom van migranten en de sneller dan verwachte groei van de bevolking is de ruimtebehoefte voor wonen en werken groter dan waarmee is gerekend', laat de Nederlandse minister Kok in het regeerakkoord weten. Ook de moeizame totstandkoming van het Structuurplan Vlaanderen laat ons zien dat er kennelijk meer ruimte gevraagd wordt dan er aan voorraad is. Tekenend hiervoor is de eis van de Belgische Boerenbond om de Vlaamse landbouwoppervlakte in het Structuurplan Vlaanderen op te trekken van 630.000 ha tot 814.000 ha. Rekeninghoudend met de andere ruimtevragers (natuur/industrie/wonen/...) is Vlaanderen te klein. Hoewel een treinreis door Nederland en Vlaanderen anders doet

vermoeden is er sprake van ruimte-nood.

Ook de rails waarop wij rijden en de autowegen waar wij langs, onder en over flitsen nemen de ruimte. Maar tegelijkertijd geven ze ruimte omdat we ons ermee kunnen verplaatsen naar huis, het werk of de plekken waar wij rust verwachten. En die is niet te vinden omdat het ook daar druk is.

Een door (bijna) iedereen omschreven wens om het gebruik van de ruimte te regelen maakt ruimte schaars. Een en ander met het idee dat als we niets regelen we uiteindelijk bedrogen uit zullen komen, omdat er ons dan echt geen bruikbare ruimte meer rest. Vlaamse en Nederlandse planologen hebben daar in het verleden verschillende concepten voor ontwikkeld: gebundelde deconcentratie, gedeconcentreerde bundeling, scheiding en verweving, de compacte stad etcetera. Niet alleen het nationale niveau, maar ook provincies en gewesten worstelen met ruimte-nood, hoewel het links en rechts nog wel ruziën is over de vraag hoe groot die ruimte-nood dan wel is. Op het lokale vlak wordt het gevecht om de schaarse ruimte op het scherpst van de snede gevoerd.

Het groeiend gevecht om de ruimte speelt zich vooral af op een hoog abstractieniveau (nationaal/regionaal). Op het lokale niveau (wijk/buurt) komen de burgers (indien deze niet georganiseerd zijn en in beleidsnetwerken niet kunnen infiltreren) hoegenaamd niet aan bod.

Dit komt heel sterk tot uiting in de inflatie van allerhande plannen (met een ruimtelijke repercussie) waarin de wet van de sterkste de doorslag geeft. Dat hierbij gegoocheld wordt met ongenueanceerde uitspraken en met moeilijk leesbare plankarten en legendas, toont verder aan dat de noodzakelijk brede maatschappelijke discussie die in Vlaanderen (maar ook Nederland) ontbreekt rond de nieuwe 'trendbreuk in de ruimtelijke ordening' dringend nodig is. Hiervoor is helderheid en eenvoud nodig in het gebruik van vaktermen rond duurzame ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast is het ook dringend nodig om inhoud te geven aan een dergelijk breed maatschappelijk platform waar alle economische en sociale doelgroepen moeten kunnen aan deelnemen.

Ik kijk dan ook met spanning uit naar deze eerste 'democratische' stap. Het voortbestaan van een kwalitatieve duurzame ruimte hangt immers af van een houding van onze maatschappij, waarvan de bouwstenen in school en gezin moeten worden gelegd. De educatieve en communicatieve taak van de overheid inzake hogervermelde problematiek vormt een uitdaging voor de 21ste eeuw.

De overheid moet hierbij optreden als de initiator en stimulator voor de territoriale kwaliteitszorg. Slechts dan zullen de sociale en economische claims op de ruimte in de richting gaan van de gepropageerde duurzame ontwikkeling.